

**Дата: 22.02.2022.**

**Урок № 35**

**Тема: ПСИХОЛОГІЧНА НОВЕЛА «INTERMEZZO» З ЖАНРОВИМИ ОЗНАКАМИ ПОЕЗІЇ У ПРОЗІ. АВТОБІОГРАФІЧНА ОСНОВА. ПРОБЛЕМИ ДУШЕВНОЇ РІВНОВАГИ, ПОВНОЦІННОГО ЖИТТЯ, СПЕЦИФІКИ ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ. ПСИХОЛОГІЧНО ПЕРЕКОНЛИВЕ РОЗКРИТТЯ ВНУТРІШНЬОГО СТАНУ ЛЮДИНИ**

*Мета* (формувати компетентності): *предметні*: літературознавчу: уміння розпізнавати й аналізувати новелістичний твір; пошуково-дослідницьку: визначення проблематики «Intermezzo»; пояснення глибокого психологізму новели, особливості її композиції; поглиблення знань про імпресіонізм у літературі та образотворчому мистецтві; *ключові*: уміння вчитися: формування образного мислення, уміння сприймати художній текст у його єдності з життям; комунікативну: визначення частин новели, що справили найбільше враження, уміння пояснювати свій вибір, «бачити» і «чути»; інформаційну: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; загальнокультурну: сприймання природи як цілісної системи, її збереження та усвідомлення взаємозв'язку з людиною; громадянську: толерантне ставлення до інших культур.

*Тип уроку*: урок засвоєння нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

*Обладнання*: текст новели «Intermezzo», ілюстративний матеріал до твору.

*У хвилини розчарувань мене раз у раз рятувала моя незвичайна любов до природи.*

*Михайло Коцюбинський*

*Кожен із нас потрапляє під колесо долі хоч раз у житті, вся річ у тому, щоб підвести і продовжувати жити так, ніби нічого не трапилося.*

*Роман Іваничук*

**ПЕРЕБІГ УРОКУ**

**I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**

**II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ**

*1. Вступна бесіда*

- \* Чи доводилося вам відчувати втому, неспокій у душі?
- \* Чи здавалося інколи, що через проблеми інших людей (*рідних, друзів, ровесників*) не можете розібратись із власними?
- \* Чи хотілося вам залишитися на самоті деякий час, щоб ніхто не заважав.
- \* Що допомагало вам вийти з цього стану? Дайте корисні поради.

*2. Хвилинка декламатора*

Підготовлений учень читає уривок із «Intermezzo» від слів «Лишилося тільки спакуватись...» до «... я скрізь і завжди стрічаю людину».

### 3. Слово вчителя

У житті кожної людини трапляються такі моменти, коли приходить «чорна полоса», стає якось не по собі, коли у душу непомітно закрадається неспокій, який руйнує звичайний ритм життя, заважає працювати, вірити. Що ж робити у таких випадках? Кожен із вас, як я зрозуміла, має свій «рецепт» боротьби з депресивним станом. На ці запитання також дає відповідь і Михайло Коцюбинський у новелі «Intermezzo», уривок з якої вам був прочитаний. Митцеві художнього слова вдалося передати психологічний стан людини — митця та абсолютно незвичайну за жанром новелу з ознаками «поезії в прозі», яка є поетичною світлиною душі автора.

### 4. Асоціативний кущ

\* Як ви розумієте слово «світлина» ?

\* Які асоціації у вас виникають зі словом «душа» ?

Отже, душа — це внутрішній голос, стержень людини, її людське я. У нотатках до книги «Пам'яті душі» сам Коцюбинський писав: «Хто щасливий? Той, хто дає багатство, а бере найменше. На чиїх слідах виростають найкращі квіти — хто по своїй дорозі розкидає для вжитку всіх самоцвіти!»

## III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

### 1. Пояснення епіграфа

### 2. Постановка проблемного запитання

«Відхід головного героя від суспільства — це зрада народних інтересів чи відпочинок утомленої душі митця на лоні природи?»

## IV. СПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

### 1. Історія написання новели

#### 1.1. Слово вчителя.

Ліричний герой твору «Intermezzo» — це не хто інший, як Сонцепоклонник Михайло Коцюбинський, який дуже трепетно, з особливою любов'ю ставився до сонця, природи, адже вони додавали снаги його хворобливому з дитинства організму, а виснаженій душі — натхнення для творчості.

#### 1.2. Теорія літератури.

\* Що таке інтермецо?

\* До якого пласта лексики належить це слово?

*Intermezzo* в перекладі з італійської означає «перерва». У музиці — невеличка інструментальна п'єса, що в XVII ст. виконувалася в перерві між актами трагедії, а пізніше — опери. Отже, це музичний термін.

#### 1.3. Причини написання новели (розповідь учителя або повідомлення учня (випереджуvalьне завдання))

Епізод, описаний Коцюбинським, справді мав місце в житті письменника 1908 року. Це був рік найбільшого розмаху реакції, яка настала після революційних подій 1905-1907 років. Кожен день приносив звістки про розправу над людьми, які боролися за землю і за волю. Тюрми переповнилися правдошукачами, військово-польові суди чинили розправи, а то й самосуди: стріляли, вішали, били.

У листі до М. Чернявського Коцюбинський писав: «Ви не можете уявити собі, що я пережив, бачачи те все на власні очі, і який це мало вплив на мої хворі нерви. Мені тепер ще гірше, ніж було: не можу ані спати, ані їсти. Ледве пишу до вас».

Україн виснажений службою, громадською роботою, знесилений хворобою, він мріяв про відпустку. Окрім цього, дедалі нестерпнішою ставала проблема вибору між Олександрою Аплаксіною та родиною. Митець слова не бачив виходу з такого драматичного любовного трикутника, і ця обставина змушувала його страждати. Беатріче... Так називав її Коцюбинський. Сімейні стосунки з дружиною, Вірою Дейшою, були дуже натягнутими, лише діти не давали йому розірвати шлюб. Закоханим залишалося лише листуватись.

Його листи до коханої, видані у 1938 році, — це чималий том, роман у листах. О. Аплаксіна пережила Коцюбинського на кілька десятків років, але так і залишилася до кінця життя самотньою.

## *2. Діалог між дружиною Вірою Дейшою і Коцюбинським*

Увійшла дружина — спокійна, впевнена.

— Так далі тривати не може. Я не збираюсь ні про що просити, але ти мусиш сказати, як нам жити далі?

Тільки тепер він помітив у її руці лист. Одразу впізнав почерк Беатріче. Пекучий сором і жаль охопили його. Вона щось говорила про дітей, про перші роки кохання, при цьому залишалась незворушною: ні сльозинки, ні докорів — сухий бухгалтерський підсумок їхнього життя. Він слухав і не слухав. Відчував лиш, як повільно провалюється у безодню. І сказав:

— Вибач, якщо все це можна вибачити. Я не залишу сім'ї, коли навіть доведеться переступити через себе.

Вона вийшла. Він озирнувся довкола, в цілому всесвіті не було нікого. Нікого і нічого, тільки пекучий нестерпний біль.

Хіба вмерти? Ні дружина, ні Беатріче від цього не постраждають. Що він може їм дати, крім горя? Ковтнути отруті і ввійти у царство спокою. Але не міг ворухнутись. Тіло немов розбив параліч. «Це — межа, — зрозумів він. — Там, за нею, — божевілля».

## *3. Робота над змістом (Коментоване читання перших частин новели)*

### *4. Слово вчителя з елементами бесіди*

Вкрай виснажений М. Коцюбинський звертається до друзів із проханням прийняти його на літній відпочинок. На цю просьбу відгукнувся меценат, давній знайомий, великий землевласник Євген Чикаленко, який радо запропонував письменнику свій дім у селі Кононівка. Там Михайло Михайлович провів декілька тижнів. Тому й новела «Intermezzo» присвячена Кононівським полям.

\* Зверніть увагу на присвяту. У чому її незвичність?

\* Хто з письменників присвячував твори і кому? Назвіть їх. (Т. Г. Шевченко — В. Жуковському «Катерина», Якову де Бальмену «Кавказ», Марко Вовчок — Т. Г. Шевченку «Інститутка».)

«Читаю велику книгу природи, — пише Коцюбинський в одному з листів, — і коли навчуся дечому, буду писати. З того часу, як я опинився на самоті, відчуваю, як я страшенно втомився душою. Не фізична втома, а душевна. Не хочеться бачити людей, говорити. Хочеться скинути з себе весь накип людського бруду, який непомітно заливав твоє серце, хочеться очиститися й відпочити».

Не дивно, що навіть природа, яка потім зазвучить музикою в новелі, спочатку не могла заспокоїти митця, навіть викликала роздратування. Проте Коцюбинський бореться з цією втомою за внутрішній спокій, який би дав йому змогу поринути в улюблену справу — художню творчість. Звернімося до самого твору.

#### 5. Евристична бесіда

\* Чи не здивувало вас те, що у прозовому творі на початку є «дійові особи», як у драмі? Що б це значило? (Особливий прийом виразності, який вказує, що буде в центрі уваги — природа, почуття.)

\* Які дійові особи здаються вам особливими, незвичайними?

\* Які відчуття виникають під час читання пейзажів? (Ефект присутності, зримість, запах.)

#### 6. Хвилинка акторської майстерності

(Учні виразно читають останні дві частини новели від слів «Ми таки стрілись на ниві — і мовчки стояли хвилину — я і людина» до кінця твору.)

#### 7. Бесіда з учнями

\* Чи можна твір «Intermezzo» вважати цілком автобіографічним? (Ні, тут багато узагальнень.)

\* Які проблеми порушено в новелі?

#### 8. Робота у зошитах (запис проблематики твору)

1. Душевна рівновага.

2. Повноцінне життя.

3. Специфіка творчого процесу.

4. Справедливість і людська гідність.

#### 9. Аналіз змісту новели

\* Що спричинило важку втому героя? У чому його трагедія? Прочитайте. (Ліричний герой перебуває у стані втоми, яка ось-ось має закінчитися депресією. І він сам це усвідомлює. Його втомили люди, постійне «треба» .)

\* Герой хоче втекти від людей. Він навіть починає заздрити планетам. Чому? (*Бо кожна з них має свою орбіту і нічого не стає їм на дорозі. А люди стикаються одне з одним щодня.*)

\* Поїзд, повний людського гаму, несе героя подалі від Залізної руки города. Як ви це розумієте? (*У містах земля недоступна для людини, бо вона одягнена в камінь і залізо.*)

\* Згадайте перші хвилини перебування героя в кімнаті. У його душі помічаємо не просто втому, а стрес. З чого це видно? Прочитайте. (*Він збайдужів до людського горя. Душа вже перенасичена стражданнями. Звістку про розстріляних, повішаних заїдає стиглою сливою.*)

\* Чи можна його звинувачувати у жорстокості та байдужості?

\* Отже, у душі героя відбуваються певні психологічні зміни. Спробуємо зобразити їх схематично: УТОМА — ДЕПРЕСІЯ — СТРЕС.

\* Що здивувало героя в перші хвилини перебування на лоні природи? Прочитайте. (*Його здивувала абсолютна тишина. Він знайшов те, чого бажав. Приходить заспокоєння, втому непомітно залишає героя. Це і є перерва, інтермецо.*) Продовжимо схематичне зображення психологічних змін у душі героя: УТОМА — ДЕПРЕСІЯ — СТРЕС — ІНТЕРМЕЦО

\* На подвір'ї герой спостерігає за собаками. Чи можна провести паралель між ліричним героєм і вівчарками? Прочитайте. (*Безперечно, адже вони, як і герой, були на припоні. Чоловіка тримала, наче ланцюг, Залізна рука города, роблячи його знervованим, злим. Металевий ланцюг робив те саме з вівчарками.*)

\* Ви помітили, що характери у вівчарок різні, та й клички автор вибрал невипадково. Яка вівчарка, на вашу думку, є символом селянства? (*Оверко*)

\* А кого може уособлювати Пава? (*Дворянство*)

\* Хто такий Трепов? (*Прізвище петербурзького генерал — губернатора, одного з організаторів розправ з непокірними.*)

\* Отже, серед нив приходить заспокоєння, але абсолютноного зцілення ще нема. У якому епізоді твору ми це помічаємо?

\* Прочитайте. Це сталося серед нив. Герой милувався колоссям, слухав спів жайворонка, простягав руки до сонця і раптом побачив тінь на землі. Він насторожився: «Невже це знову людина?» Але переконавшись, що це лише тінь від хмари, зрадів, бо ще не готовий до зустрічі з людиною.

\* Дні героя течуть серед степу. Що бентежить його душу? Прочитайте. (*Він почуває космічний зв'язок із землею, почуває себе багатим, хоч не має грошей, бо йому належить зозулине «ку-ку», пісня жайворонка.*)

\* Як ліричний герой реагує на розповідь про людське горе. Прочитайте. (*Він уже не заїдає звістку про людське горе стиглою сливою, а відчуває, як знову натягуються струни душі, настроєні природою: «Йду поміж люди. Душа готова, струни тугі, наладжені, вона вже грає...»*)

\* Визначити, який епізод є найбільш вражаючим у фіналі твору (кульмінація).  
*(Сповідь селянина про людське горе)*

\* Отже, серед степу герой знаходить спокій. А чи готовий він знову повернутися до людей? Прочитайте. (*Так, ліричний герой уже готовий повернутися до людей, адже, зустрівшись із селянином, він не втікає, а починає розмову з ним, наче із давнім знайомим.*)

\* За що ліричний герой дякує сонцю? Прочитайте. (*Він дякує сонцю за те, що воно по-материнськи своїм промінням обігріває його тіло і зцілює вкрай виснажену душу.*)

\* Про що розповідав селянин героеві? (*Селянин у своїй коротенькій розповіді змалював жахливу картину людського горя: «п'ятеро діток голодних чомусь не забрала гарячка...», «між людьми, як між вовками», «найближча людина готова продати» .)*

\* Завершимо схематичне зображення психологічних змін у душі героя: УТОМА — ДЕПРЕСІЯ — СТРЕС — ІНТЕРМЕЦО — ЗЦЛЕННЯ.

\* Отже, що зцілило ліричного героя, натягнуло струни втомленої від людського горя душі? (*Природа — це цілюще джерело. Недаремно твір присвячений кононівським полям. Адже саме на цих нивах герой, влаштувавши собі невеличке інтермецо, знайшов спокій, поборов депресію.*)

#### *10. Метод «Прес»*

То відхід головного героя від суспільства — це зрада народних інтересів чи відпочинок втомленої душі митця на лоні природи?

\* На мою думку, це перепочинок, а не зрада, тому що герой, зцілившись від депресії на лоні природи, знову готовий іти між люди.

\* Коли людина відчуває втому, то їй краще вчасно зупинитися і відпочити, бо в майбутньому це може привести до серйозних проблем зі здоров'ям. Особливо це актуально для митця, який по-іншому сприймає людське горе, світ, ніж звичайна людина. Тому, щоб служити інтересам рідного народу, потрібно час від часу влаштовувати собі інтермецо)

#### *11. Колективне визначення рішень*

А тепер ще раз звернімося до епіграфа уроку (слова Р. Іваничука)

Скажіть, чи збагатився ваш життєвий досвід упродовж уроку щодо розуміння вислову?

### V. ПІДСУМОК УРОКУ

#### *1. Прийом творчого моделювання ідеальних освітніх об'єктів*

Усний твір — фреска «Якби Михайло Коцюбинський був поряд...».

#### *2. Метод «Займи позицію»*

Прочитавши новелу М. Коцюбинського, висловіть свої думки щодо того, чи може природа зцілити від депресії, розпочинаючи розповідь словами (*відповідно до власних переконань*): «Вірю...», «У цілому правильно, але...», «Сумніваюся...», «Не вірю...», «Заперечуючи ці ідеї, я пропоную свої...».

### *3. Слово вчителя*

Справді, ми мали змогу пересвідчитись у правдивості цих слів. Ліричний герой новели потрапив під колесо долі, але зумів підвестись і, переживши тяжку душевну кризу, здатен знову повернутися до активного життя, служити інтересам народу.

Що принесло йому заспокоєння? Без сумніву, кононівські поля. Вони стали тією ланкою у ланцюгу життя, яку письменник влучно назвав «інтермецо», перервою. Лише у природі є гармонія, якої постійно шукає людина. Депресію, на думку Коцюбинського, можна подолати — для цього потрібно йти в природу, це останній шанс для тих, хто втратив віру у життя.

Добра порада, особливо для нас, людей ХХІ ст. Ми живемо у вік, коли колесо життя набирає все більших обертів: розвиток науки, техніки, великий потік інформації. Людській психіці важко вистояти в таких умовах. Інколи маленька життєва незгода може стати фатальною. Не кожен може знайти себе у цьому бурхливому суєтному житті. Звідси алкоголізм, наркоманія, суїциди...

У житті практично всіх людей є ситуації, коли вмовити себе, що все могло би бути й гірше, не вдається, оскільки здається, що гірше вже нікуди. І зовсім не віриться, що ви зможете так само безтурботно сміятыся, як і раніше. Зможете! Чорна смуга у вашому житті настала не назавжди, але якщо ви не знайдете сили допомогти собі, то без втрат не обійтесь. Ви ризикуєте озлобитись і розгубити багато цінних якостей. Отже, вибирайте: вам може допомогти відомий лікар — час, але можете допомогти собі й самі. Якщо вирішили самостійно боротися за свою душевну рівновагу, вірте, що життя вас не залишить. Чорна смуга обов'язково закінчиться.

Зрозумійте, що пережити неприємність можете тільки ви, тому не перекладайте її на плечі інших. Знайдіть зразок: людину, яка вистояла в подібній чи ще складнішій ситуації. Поміркуйте над тим, як вона справлялася зі своїми проблемами. Запам'ятайте: комусь буває ще гірше.

Не замикайтесь на своїх проблемах і побільше спілкуйтесь з людьми. Будьте відкритими, щирими — поряд є багато людей, які теж потребують допомоги і підтримки.

Якщо вам здалося, що вас хотіли образити, не робіть поспішних висновків. Ви зараз вразливі й можете все неправильно зрозуміти.

Згадайте, що навколо вас багато людей, які чекаю вашої підтримки; багато справ, які вимагають ваших рук і розуму.

Постарайтесь виробити у себе звичку радіти життю. Це безперервна низка миттєвостей, які змінюють одну одну. Шукайте серед них приемні.

Перестаньте хвилюватися з приводу тих неприємностей, які вам непідвладні.

Вчіться позитивного мислення. Не допускайте, щоби вами оволодівали неприємні думки і негативні емоції. Адже «наше життя — це те, чим роблять його наші думки» (*Марк Аврелій*).

## **VI. ДОМАШНІ ЗАВДАННЯ**

1. Прочитати новелу «*Intermezzo*» повністю, дібрати заголовки до кожної частини у вигляді цитатного плану.

2. Визначити символічні образи новели, підготуватися до тестових завдань за твором.

**Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту**

**y.levchuk2976@gmail.com**

**У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.**